

Rap ta france

AUTEUR LEEKE REINDERS

In november vorig jaar kwam het in de Franse voorsteden tot felle ongeregelheden tussen groepen jongeren en de politie. De mediahype en het publieke debat dat hierop volgde legden een tweespalt in de Franse samenleving bloot: tussen binnenstad en buitenwijk en tussen jongeren en samenleving. Jongeren en met name de uitingsvormen waarvan zij zich bedienen worden door gezagsdragers gezien als bedreiging voor het vreedzame republikeinse model van de Franse samenleving. Werkloosheid, ontmantelde sociale voorzieningen, discriminatie op de arbeidsmarkt, racistische en repressieve bejegening door de Franse politie en culturele stigmatisering: jongeren zien zich in Franse voorsteden geconfronteerd met een marginale rol op een perifere plek. In de leefwereld van jongeren vormt deze ervaring van sociale en ruimtelijke marginaliteit echter een rijke bron. In dit artikel wordt getoond hoe deze uitsluiting en stigmatisering doorwerken in de sociale praktijk van rap in de Parijse voorstad Sarcelles. De rapteksten worden hieronder beschouwd als specifieke 'narratives of place', waarin jongeren op vaak subtiele wijze hun verzet tegen de gevestigde orde stileren en formuleren.

Rap, tekst, transcript

De praktijk van 'rapping' verwijst van origine naar een vorm van 'street talk' of dagelijkse conversatie, waarmee met name mannen een publieke reputatie vestigen en onderhouden. In de jaren zestig gebruikten jongeren in de New Yorkse Bronx rap als een substituuut voor de territoriale competitie van gangoorlogen die de wijk domineerden. De competitieve narratieve vorm die rappers gebruiken heeft diverse antecedenten in de geschiedenis van de Afro-Amerikaanse populaire cultuur en in die van buitengesloten gemeenschappen in het algemeen. In het zuiden van de Verenigde Staten bijvoorbeeld voerden zwarten in navolging van de slaven verbale competitie, 'the dozens', waarin groepsleden elkaar beledigingen toeriepen. In de Caraïbische gemeenschap van Harlem in New York wisselden

De opstand in de Parijse banlieues legde twee scheidslijnen bloot: die tussen binnenstad en buitenwijk en tussen Franse jongeren en samenleving. Uit rapteksten blijkt hoe deze schisma's doorwerken in het dagelijkse leven van jongeren.

mannen 'toasts' uit: gewelddadige verhalen om tijden van gedwongen verving in de gevangenis, in het leger of op straat door te komen. Soortgelijke verbale vormen zijn onder meer ook terug te vinden in praktijken als 'scatting', waarbij de stem dient als instrument, gebruikt door performers in vraag-en-antwoordspelletjes met hun publiek, en in 'soul rap', die voortborduurt op spirituele preken in de Afro-Amerikaanse kerk. De laatste twee decennia ontwikkelde rap zich, evenals graffiti en break dancing, tot een integraal onderdeel van de hiphop-beweging en de sociaal-ruimtelijke strijd van jongeren tegen hun marginale positie in de maatschappij. Rap bleek een flexibele sociale uitingsvorm waarin met beperkte middelen grote zeggingskracht werd opgeroepen. Rap kent in essentie immers één bestanddeel: de menselijke stem. De stem is bovendien een adaptief en lastig surveilleerbaar medium, wat nodig is om de censuur en represailles waaraan rappers bloot staan te omzeilen.

In 'Domination and the arts of resistance' (1990) toont James Scott dat machtsrelaties tussen boven- en ondergeschikten een dubbelzinnig discours kennen. Tussen wat mensen zeggen en doen en wat zij denken en bedoelen bestaat een discrepantie. In de publieke arena maken zowel dominante als ondergeschikte groepen gebruik van verborgen signalen. Naast de algemeen geaccepteerde sociale regels van het 'publieke transcript' maken mensen gebruik van 'verborgen transcripten' waarmee zij hun ware intenties verdoezelen. Dit verzet tegen de gevestigde orde vindt plaats in 'social sites'. Dit kan een fysieke locatie zijn, maar neemt ook de vorm aan van linguïstische codes, gebaren en andere vormen van verbaal en non-verbaal gedrag. Het gaat hierbij in essentie om boodschappen die het publieke transcript enerzijds bevestigen en anderzijds tegenspreken of vervormen. Hoewel de kunst erin bestaat ze op verhullende wijze publiek te maken, vinden deze verborgen transcripten hun ideale broedplaats in 'sites' die aan het zicht en gehoor van machthebbers zijn onttrokken. De pogingen van bovenaf om ondergeschikten onder de duim en in de gaten te houden, kennen hiermee een reciprociterend verzet van onderaf. Hoewel Scott schrijft over relatief ernstige vormen van onderdrukking en uitbuiting, zoals slavernij, racisme en koloniale overheersing, werpen zijn ideeën een verhelderend licht op de sociale praktijken van jongeren in Sarcelles. Hierna worden, aan de hand van rapteksten van jongeren in Sarcelles, vier principes behandeld die het sociale en tekstuele universum van rap uitmaken.

Ethos van solidariteit

Rap is een geritualiseerde gespreksvorm waarin groepsleden met en tegen elkaar spreken. Zo maken rappers gebruik van de praktijk van 'bouster', waarbij woorden op regelmatige intervallen in de tekst door meerdere stemmen worden uitgesproken. Deze polyvocale vorm dient behalve als muzikaal instrument om het ritmische verloop van een rap te begeleiden vooral een

sociale functie. Waar jongens elkaar treffen en hun verhalen uitwisselen, ondersteunen zij elkaar in de boodschap die ze uitdragen. Rap is in die zin een specifieke vorm van sociabiliteit. "Sociabiliteit," schrijft antropoloog Ulf Hannerz, "is een type interactie waarbij met grotere nadruk dan normaal betekenissen en waarderingen over het ik, anderen en de buitenwereld worden ontwikkeld, in stand gehouden en uitgedragen." Hoewel in iedere raptekst de hand van het individu leesbaar is, dragen zij onmiskenbaar een groepssignatuur. In hun raps creëren zij een forum voor het uitwisselen en bevestigen van gemeenschappelijke uitgangspunten en oriëntaties. Een van de uitgangspunten van rap is een algemene afkeer van de directe leefomgeving. Thiburce, een 28-jarige rapper van Congolese origine, schrijft: "Tussen de muren van beton zweef ik dag en nacht / In slaapsteden, zoals de kranten ze noemen / Ik sleep, sleep me voort, zonder doel, zonder hoop / Met de frustratie en de wan-

hoop als enige metgezel" (zie Figuur 1). Het sentiment, dat uit dergelijke bespiegelingen spreekt, is echter een voedingsbodemp voor verzet. Centraal uitgangspunt in rap is de notie van 'hardcore'. De term verwijst niet naar een muzikale vorm of stijl - raps zijn vaak gezet op rustige ritmes en lieflijke melodiegang - maar naar rap als sociale kritiek. "Als zij het ons niet bieden," zo zegt Thiburce over zijn en 'hun' lot, "dan doen we het zelf. Justitie, politie, politiek. We bevechten ze. Dat is het. Wij zijn hardcore." De sociale regel die in de 'rap en barrettes' van Thiburce schuilt, luidt dat een rapper de intentie van het medium verloochent wanneer hij zich uitlevert aan het systeem. Zo halen rappers geregeld uit naar artiesten die hebben afgedaan. "Jongens in het systeem zijn geen hardcore," sanctioneert Thiburce. "Weet je, ze zeggen dingen als 'respect yourself' [imiteert een zingend en jolig stemmetje]. Wat praten ze nou? Die jongens praten over niets." In het credo van hardcore ligt aldus een solidaire ethiek be-

sloten, waarmee rappers de contouren van een gemeenschappelijk front scherp stellen. In hun veroordeling, beschuldiging, moralisering en provocatie van de buitenwereld treden zij in het defensief tegen een wereld die hen berooft van een beter lot. Hip-hop rapt in eerste aanleg over culturele verschillen heen om een anker te slaan in een ontogegankelijke omgeving.

Maskering en mystificatie

Een tweede mechanisme dat aan het verbergen transcript van rap ten grondslag ligt, refereert aan het principe van codering waarmee de rapper zichzelf en zijn of haar boodschap maskeert. Rappen is een symbolisch spel met woorden. Binnen een beperkte set van stilistische regelen - raps moeten bijvoorbeeld binnen een vierkwartsmaat passen en een rijmschemakennen - is de rapper vrij om te experimenteren. Rapteksten staan bijvoorbeeld vol met verdraaiingen en omkeringen van woorden ('verlan'), verzonnen termen en uitdrukkingen ('argot'), woordspelingen en beeldspraken. Zo bestaat er naast talrijke termen voor politiefunctionarissen (met name stompzinnige beesten als kippen en ganzen) een omvangrijk arsenaal aan pseudoniemen voor geslachtsorganen, mannen en vrouwen, geld, kleding, drugs en alcohol. Bovendien zijn in teksten leenwoorden uit het Engels en uit het land van herkomst van ouders verwerkt. Rapteksten zijn daarmee gezet in een lastig vast te pinnen taal, waarbij woorden en uitdrukkingen elkaar snel opvolgen. Naast zijn of haar boodschap kan een rapper ook de boodschapper zelf verhullen en mystificeren. Zo gebruiken de meeste rappers een schuilnaam of pseudoniem.

Het gecodeerde en flexibele taalgebruik in rap heeft een specifieke functie. Rappers slaan een brug tussen twee werelden. Hun taal is transparant voor gevestigden, maar fungeert als een ondoorzichtig front voor buitenstaanders. Enerzijds keren jongens zich hiermee tot de solidaire 'communitas' van de eigen groep. Terwijl zij in een rap tot elkaar spreken hebben jongens echter hun vizier op de buitenwereld gericht. Om in de openbaarheid te treden zetten rappers een vervormingsproces in gang. De uitdaging van rap ligt erin het met macht beladen domein met een gecodeerde taal te infiltreren. "Hitting a straight line with a crooked stick," zoals Scott schrijft. Stem en tekst fungeren daarbij als flexibele sociale wapens in de strijd met autoriteiten.

Figuur 1. 'Entre les murs de béton' van Thiburce: de raptekst als sociaal script.

The figure shows handwritten lyrics for the song 'Entre les Murs de béton' by Thiburce. The lyrics are annotated with names and symbols. The text is as follows:

Entre les Murs de béton

Daoud { Quand l'Afrique du Sud abolit l'apartheid
En France on ghettoise les bougnoules et les nègres
On évacue Paris de tous les rebuts qui gênent
au détour d'un pont on te jette dans la Seine
Pour ~~te~~ ~~te~~ ~~des~~ ~~des~~ ~~des~~ ~~des~~ principes de l'apartheid nationale
je passe sur le cycle du Front National

Bunsty { J'ai envie d'être, de vivre comme mon vieux
naze à 50 ans avec une paye d'ouvrier
J'ai fait mon nestlé, mon gen - ar dans le quartier
comme vaillera j'ai choisi la facilité
La justice nique sa mère, elle dégage j'ai à faire/fin
Est's prend pour qui pour m'juger

Daoud { After Forme ta gueule et garde ton A.N.P.E
C.A.P. B.F.P.
Bac + 2 et j'égale dans la cité

Bunsty { Sont ou les recruteurs qui ont laissé mes cr's s'entasser.
bonnes d'enfants -

Refrain : Entre les murs de béton je souille ma vie et moi
Dans ces lieux que les journaux appellent cités dortoirs
Je haïe, je haïe ma haïe, sans buts, sans espoirs
Avec pour seul compagnon, la frustration, la désespoir

Bunsty { Quand tuournes le dos aux règles, direct la prison
la sue ne fait pas d'sentiments, encore moins d'instruction
J'ai fêlé ma funde en main plutôt qu' compter sur mon prochain
J'ai d'être noir même si la main blanche guide mon destin
Les ifaticiens m' connaissent tu vois mieux qu' mes parents

Daoud { Normal je sais plus souvent d'ailleurs que de dans
moi je sais qu'avec un vide on ne fait pas disputer

un été à la cité, y en a marre de squater l'exalté,
 une fois de plus un local à la clé, il était tout pidié e
 les galeries sont arrivées, rappelle toi, la fameuse bande
 y avait tellement d'poubel, qu'j'me crevait au K.F.C.
 défonce la porte à coup d'bélier, 2 gar' là qui fument
 vite dégazés, en 2.7 minutes, dans la voiture rembarquer, pr
 à taper une putain d G.A.V.
 tout ça pourquoi, pour 45 G Pa, ils avaient la gère,
 croyait faire un coup d'filet trouver des lokis qu'on ne l'ait
 pas l'effaire vraiment toujours par là, à la recherche d'une
 proie, mais ne sont pas assez moutard, les autres idiots se
 prennent des coup d'neron, ceux là j'les garde pour moi, ils
 m'rapportent la gasca, j'mets toutes les rates du commissariat
 sur le trottoir c'est 10 fois plus fatigant,
 j'me la pète, béé sur la tête, moustache trop parfait
 O'quette, les bleus en jupettes, les vilains font leur
 tournée jamais me j'amète, comme des diables tapettes qui
 cherchent une brayette, vos yeux ouverts sont trop grillés la
 prochaine fois venez sans vos têtes, le marocain trop
 malin vous la font, j'oxy par les coq argeux j'vous râlpe la
 tête, la justice je l'écule enris elle j'ai pas de dettes

Figuur 2. 'Un été à la cité' van Filipe.

Romantisering

Rap is een performance waarin rappers ten overstaan van elkaar hun verbale en vocale capaciteiten, hun persoonlijkheid en fysieke verschijning etaleren. In kleine kring wordt een interne competitie gehouden, waarin snelheid van spreken, articulatie en inventiviteit in woordkeuze als maatstaven voor een goede rap gelden. Hierin ligt een derde principe van het verborgen transcript van rap verscholen: de romantisering van een marginaal bestaan.

In een van zijn teksten schetst Filipe, een 25-jarige automonteur, de 'verovering' van een meisje. Hij pronkt met zijn criminele verleden en toont haar zijn aan de strijd met autoriteiten overgehouden verwondingen. In de tekst zijn geslachtsdelen verhelderend beschreven als 'angels', 'diamanten' en een fles Clan Campbell whisky. De etages van een flatgebouw geven de gradaties aan van de extases, waarin het meisje verkeert. In rap worden vrouwen vaker gebruikt als een object voor het uitspelen van obsceniteiten en seksuele handelingen. Toespelingen over de omvang van een testikel, het potentieel van het scrotum, de voldoening van geslachtsgemeenschap en het repertoire

van versiertekniken worden uitgespeeld als symbolen van viriliteit. Daarnaast etaleren rappers in hun teksten een zucht naar geld en aanzien. Zo schrijft Filipe in een andere rap hoe 'hij', een fictief personage, zich staande houdt in de dagelijkse overlevingsstrijd. Plankgas rijdend in een

**Rap is een sociale
 uitingsvorm waarin
 met beperkte mid-
 delen grote zeg-
 gingskracht wordt
 bereikt.**

Ferrari Testarossa, uitgerust met "klebervoeten", een merk antislipbanden, vergaart hij "de roem" en "installeert" hij zich "in de wedstrijd". De statuspositie komt de rapper evenwel niet aanwaaien. Veel rapteksten beschrijven een (imaginair) proces van sociale stijging, waarin de ik-figuur zich temidden van en dankzij zijn sociale relaties een hoge rang verwerft. Dit bluffen en pronken met geld en status kenmerkt het idioom waarvan rappers zich bedienen. Rappers creëren met hun teksten een substituuat in een ontoegankelijke wereld. Zij spelen zichzelf uit in een spel van stoere en straatwijze figuren, die zich temidden van weerbarstige omgeving staande weet te houden.

Omgekeerde werelden

Het principe van romantisering raakt aan een vierde principe dat aan het verborgen transcript van rap ten grondslag ligt: het verlangen naar een symbolische revanche op autoriteiten. In raps zit namelijk een levenshouding besloten. "Oog om oog, tand om tand," zoals zij dat noemen, "de wet van de wederverging". Rappers vergelijken hierbij hun positie met die van andere onderdrukte groeperingen en leggen analogieën met, in hun ogen, soortgelijke oorlogen en veldslagen. Zo refereren zij in beschrijvingen van de eigen "kutwijk" onder andere aan de situatie in het Noord-Amerikaanse getto, de bezette gebieden in de Westelijke Jordaanoever, het Apartheidsregime in Zuid-Afrika, de Tweede Wereldoorlog, de nucleaire dreiging en de bom op Hiroshima en aan Ali Baba en de poort van Sesam die zich voor hen niet opent. Jongeren plaatsen zichzelf hiermee in een wereldwijde gemeenschap van onderdrukte groeperingen die zich dissident verklaren met de dominante samenleving.

In de identificatie met slachtoffers van een restrictieve omgeving beschrijven jongens zich echter niet als verliezers. Zoals Thiburce schrijft in een vergelijking van de banlieue met een in vuur en vlam staand en door napalm vergast Vietnam: "De bramen van hun spaden, de politie excelleert / Wij gaan hun charges te lijf met eigen middelen." Voor het moment van toeslaan zijn meerdere uitdrukkingen in omloop. Jongens "arriveren" op "het front", "komen te voorschijn", "lanceren" zich, "zetten de missie door", "nemen de houding", "richten" hun "spervuur" of "preparereren de sigaar". Het doelwit dat zij hierbij voor ogen hebben is "het systeem" in al haar gedaanten. Naast de politie en het journaal figureren in rap-

teksten onder meer justitie, politiek, televisiezers en de stedelijke architectuur als object van spot en verzet. Zij vormen de exponenten van een groter, ondoordringbaar geheel. In rap zullen zij - hoe anders is de realiteit - het onderspit delven.

Naast het in versluiserde taal aansturen op een finale vergeldingsactie vindt het verzet tegen autoriteiten ook op een andere, subtiële manier zijn weerslag in raps (zie Figuur 2). Veel rapteksten zijn geënt op de inventiviteit en originaliteit waarmee jongens de gevestigde orde omkeren: 'faire le truc', zoals een gangbare uitdrukking luidt. De opzet is hierbij om als een 'trickster' het gezag op inventieve wijze te ondermijnen, autoriteiten een loer te draaien, te slim af te zijn. In rapteksten komen meerdere termen voor die op deze missie wijzen. Woorden en uitdrukkingen als 'trucs', 'vals spelen', 'de kromme weg', 'je ontwarren', 'in de hand houden', 'mat zetten', 'de zaak recht zetten' duiden op de doelstelling om met representanten van het systeem de draak te steken, ze te misleiden en hun 'valstrikken' te omzeilen.

Rap is een geritualiseerde vorm van sociabiliteit, waarin jongeren zich aan een marginaal bestaan op een perifere plek ontworstelen. Rap vormt een symbolisch strijdtoneel waar de morele en sociale autoriteit van machthebbers betwist wordt. Met hun identificatie met andere onderdrukte groeperingen, hun symbolische revanche op autoriteiten en de implementatie van een interne en wederzijdse competitie treden rappers in het openbaar om hun zelfvertrouwen, reputatie en waardigheid te hervinden die hen in de reguliere maatschappij ontzegd wordt. De kleine communicatiemiddelen waarvan de jonge banlieuesards zich bedienen zijn dan wel symbolisch, maar moeten beschouwd

Stem en tekst fungeren als wapens in de strijd met de autoriteiten.

worden in relatie tot de structurele materiële problemen die eraan ten grondslag liggen. Rap, graffiti en in het verlengde hiervan de symbolische opstand van vorig jaar, maken deel uit van een script waarin jongeren zichzelf en anderen oproepen tot vergelding en op een collectief niveau respect opeisen. De symbolische strijd, zoals in rap gevoerd, vormt hiermee een verzet tegen het dominante discours waarin de rellen van vorig jaar gezien worden als incidenten in plaats van als een reactie op structurele problemen van sociaal-ruimtelijke en politiek-economische uitsluiting. De strijd is weliswaar symbolisch en niet gepolitiseerd, maar desondanks rijk aan betekenis. Rap, zij zouden het u letter voor letter spellen, is een serieuze zaak. "Wij zullen," zo schrijft Filipe, "hun smoelen verbranden" en hun "hanenkammen scalperen". De agent is dan als een Kentucky Fried Chicken klaar om te serveren. Als de bedrieger bedrogen is zal de wraak hem zoet smaken.

Leeke Reinders (reinders@otb.tudelft.nl) werkt als onderzoeker bij het Onderzoeksinstituut OTB aan de Technische Universiteit Delft en is redacteur van AGORA. Dit artikel is gebaseerd op een etnografisch onderzoek naar de relatie tussen harde en zachte stad in Sarcelles.

Literatuurselectie

- Abrahams, R.D. (1974) Black talking on the streets. In: R. Bauman & J. Sherzer (red.) Explorations in the ethnography of speaking, pp. 240-262. New York: Cambridge University Press.
- Braaksma, H. (2006) Vrijheid, gelijkheid en depressie: hoe Club Med de Franse revolutie ondermijnt. Academische boekengids 56.
- Dikeç, M. (2006) Badlands of the Republic?: revolts, the French state and the question of banlieues. Environment and planning D: society and space 24, pp. 159-163.
- Hannerz, U. (1969) Soulside. Inquiries into ghetto culture and community. New York: Columbia University Press.
- Reinders, L. (2006) The contra-dance: rapping and the art of symbolic resistance in the banlieue. In: P.J.M. Nas & A. Samuels (red.) Hypercity. The symbolic side of urbanism. Londen: Kegan Paul.
- Scott, J.C. (1990) Domination and the arts of resistance. Hidden transcripts. New York: Yale University Press.
- Toop, D. (1984) The rap attack. African jive to New York hip hop. Londen: Pluto Press.